

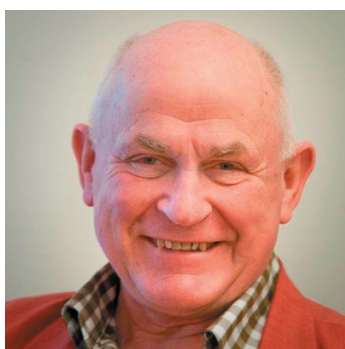

Folkhögskole Veteranen

NR 3 2019

Folkhögskolan i stormens öga

Björn Grip

När styrelsen träffades till sitt första höstmöte på Sveriges folkhögskolors kansli i Stockholm, fick vi också samtala med Gerhard Holmgren, RIO:s organisationschef. Vi pratade naturligtvis om läget inför den kommande budgeten, men också om andra bekymmer när det gäller folkhögskolans långsiktiga finansiering.

När det gäller det generella statsbidraget lär det inte bli vare sig höjningar eller neddragningar. Det har varit beskedet från departementet inklusive kontakter med Anna Ekström, utbildningsministern, under hela resan från januariöverenskommelsen mellan regeringen, centern och liberalerna. Gott så långt, under rådande ekonomiska och politiska villkor.

Däremot var Gerhard bekymrad över vad som blir konsekvenserna av slakten på Arbetsförmedlingen. Etableringskurserna har minskat kraftigt, ja nästan raderats under våren, och SMF-verksamheten (SMF = Studiemotiverande folkhögskolekurs) hålls visserligen hittills hyfsat igång, men det blir allt svårare med samarbetet när de lokala arbetsförmedlingarna dräneras på folk och/eller läggs ned.

Ett annat bekymmer är regionstödet. Det har inte förändrats på länge utan ligger kvar på 400 kr/deltagarvecka. Det har inte höjts sedan början av 2000-talet. Det stora bekymret är dock att de stora regionerna konstruerar sina egna regler för sina skolor i regionen. Det ifrågasätts på sina håll om man ska bidra med interkommunalt stöd. Konsekvensen blir olika ekonomiska villkor för skolorna beroende på var i Sverige man råkar finnas.

Men det finns hot också på andra sätt. De politiker och tjänstemän som idag har makten gällande kultur, utbildning och folkhögskolor i synnerhet, är nya och inte på det klara med den tradition av frihet som har varit ett signum för

folkhögskolan. Vissa av dessa borgerliga och nationalistiskt politiska företrädare ifrågasätter också nyttan med folkbildning och folkhögskola som företeelse.

Samtidigt är det också så att Sverigedemokraterna är intresserade av att starta sin egen folkhögskola. Och varför skulle man inte göra det? Det finns en stark nationalistisk och konservativ rörelse och det finns en förankring och idétradition inom folkhögskolan att knyta an till. Minns Teodor Holmberg den förste rektorn på Hvilan, som för övrigt varit inspiratör för den ledande kretsen inom Sverigedemokraterna. Utan tvivel skulle en folkhögskola vara till gagn i en sådan tradition och för detta parti. Eller vad tror ni, kära läsare?

Ja, det var ett intressant samtal som vi hade med Gerhard om Folkhögskolan i den politiska stormens öga. Jag tror att våra kontakter med honom blir allt mer värdefulla. Inte minst för att vi generöst får möjlighet att nyttja sammanträdeslokal på Magnus Ladulåsgatan, där kansliet för FSO (Folkhögskolornas serviceorganisation, Sveriges 156 folkhögskolors egen organisation).

Folkhögskoleprojekt med unga nyanlända får fortsatt stöd

Sex folkhögskolor deltar i FAMN-projektet, Dalslands, Eslövs, Hagabergs, Mariebergs, Strömbäcks och Västerås folkhögskolor. Under vårterminen rekryterade man 94 deltagare, vilket är betydligt fler än det ursprungliga målet. Nu får skolorna fortsatt ekonomiskt stöd för att driva projektet fram till och med 2021.

Projektet har följande utvecklingsområden:

- att rekrytera deltagare
- att inkludera nyanlända i folkhögskolornas allmänna kurs
- att finna vägar för att de nyanlända ska kunna etablera sig på arbetsmarknaden
- att sprida information om de resultat som uppnås till andra folkhögskolor och deras samarbetspartner

FAMN

Folkhögskola som arena för
metodutveckling med nyanlända

FAMN, *Folkhögskola som arena för metodutveckling med nyanlända* får stöd av Europeiska socialfonden.

Syftet är att utarbeta, kvalitetssäkra och sprida modeller och metoder för att unga nyanlända mellan 15–24 år ska kunna fullfölja behörighetsgivande studier på folkhögskola.

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

MEDLEMSBLAD
FÖR FOLKHÖGSKOLANS
VETERANFÖRENING

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 3
ÅRGÅNG 19
september 2019

Medlem i föreningen blir du genom att betala in medlemsavgiften 250 kr per år till Folkhögskolans Veteranförening plusgirokonto 400 28 34-2
Glöm inte att ange namn och adress!

Innehåll

Folkhögskolan i stormens öga	1
Folkhögskoleprojekt med unga nyanlända	1
Rapport från styrelsemöte	2
Folkhögskolor i Stockholm skapar klimatkätsverk	3
Vad kan man egentligen tala om? Och med vem?	3
Föreningen Afrikans Litteratur	3
Vår gemensamma folkhögskolehistoria, del 4	4
Vad kan man egentligen tala om? Och med vem?	5
Kåre Olsson – tvärvetare och ekoprenör	5
Tingatinga	7
Agenda 2030 och de globala målen	8
Poesihörnan	9
Civilt kurage	11
De tror att de tänker när de tycker	11
Från sidlinjen	12

Redaktionskommitté

Urban Lundin
urban.lundin@folkbildning.net

Per-Ola Jansson
braxnaspoj@gmail.com

Tore Mellberg (layout)
tore.mellberg@gmail.com

Föreningens postadress (ordförande)

Folkhögskoleveteranen
c/o Björn Grip epost
Sturegatan 9B bjorgnrip@hotmail.com
614 32 Söderköping tel 070-540 95 79

Kassör
Kent Jonelind epost
Marielundsvägen 7 kent.jonelind@gmail.com
824 31 Hudiksvall tel 070-550 37 59

Rapport från styrelsemöte den 3 september

Björn Grip

Vår nya styrelse hade sitt första "riktiga" möte häromdagen, 3/9. Styrelsen är ju delvis ny, Signild Håkansson, välkänd för många i sin roll som Folkhögskoleinspektör – ja, jag vet att det inte heter så längre – är ny sekreterare. Birgitta Reimer och Judith Skörsemo, två erfarna "däkor" från Blekingeskolorna, har kommit med som ersättare. Kvarstår sedan tidigare gör förutom undertecknad, Lena Skördeman 1:e vice ordförande, Ric-kard Lilljekvist 2:e vice ordförande och Kent Jonelind, vår eminente medlemsregisteransvarige kassör. Alla var på plats utom Judith, som tidigt anmält förhinder.

Vi hade ett trevligt möte i Sveriges Folkhögskolors ljusa lokaler på Magnus Ladulåsgatan 63. Vi fick också tillfälle att samtala med RIO:s organisationschef Gerhard Holmgren, som berättade om vad som är aktuellt när det gäller folkhögskolornas finansiering (se mer om detta i min krönika).

När det gäller våra styrelsefrågor tog vi dels konkreta beslut om vår medverkan på Folkhögskoleforum den 29 oktober. Folkhögskoleforum är, som de flesta kanske vet, den nya kraftsamlingen som folkhögskolefolk nu årligen kommer att samlas vid. Förra årets forum blev ju en succé. Vi seniorer får dock inte samma utrymme den här gången. Dock kommer vi att vara representerade med en utställning om vår verksamhet.

Utställningsidéer som kan utveckla vår trevliga presentation från förra året emottages tack-samt av kent.jonelind@gmail.com.

Folkhögskolans frihet står i fokus för diskussionerna.

I övrigt hade vi en genomgång och diskussion om de centrala frågor som ständigt mal i huvudet på oss i styrelsen – regional utveckling av vår förening, rekrytering av nya medlemmar via facket, seminarier centralt eller i samarbete med regioner. Vidare diskuterade vi hur vi utvecklar samarbetet med de i verksamhetsplanen utpekade partners som vi identifierat – Förbundet folkhögskollärarna, Karibu, Åsa folkhögskola och andra möjliga skolor som kan vara positiva till samarbete med seniorer och vår förening. Detta var en inledande diskussion kring våra centrala frågor, men ett beslut tog vi, nämligen att Signild fick i uppdrag att tillsammans med Stockholmsdistriktets kontaktpersoner förbereda ett seminarium våren 2020, antingen i slutet av januari eller i mitten av maj.

Jag kan också rapportera att valberedningen nu är kompletterad. Den består numera av Stellan Boozon sammankallande, Håkan Söderlund samt Jan Hultman, avgående ledamot ur Förbundet Folkhögskolelärares styrelse och nybliven senior.

Avslutningsvis får ni här ett kalendarium över höstens aktiviteter, sedda ur styrelsens perspektiv.

16/10: Regional träff för Västra Götaland på Hjälmareds folkhögskola i Alingsås. Anmälan till ingemar.nordiang@gmail.com

28/10: Styrelsemöte i Stockholm

29/10: Folkhögskoleforum, Norra Latin, Stockholm

Folkhögskolor i Stockholm skapar klimatnätverk

Staffan Myrbäck

Flera folkhögskolor i Stockholm har startat ett klimatnätverk. Den 13 september möttes man på ABF-huset i Stockholm för en temadag om klimatet.

– Vi räknar med att bli uppåt 400 personer, säger en av initiativtagarna, Karin Jacobson, lärare på Stadsmissionens folkhögskola.

Initiativet till klimatnätverket kommer från Karin Jacobson och Anna Seltman, båda lärare på Stadsmissionens folkhögskola. Hittills har folkhögskolorna Runö, Birkagården, Röda korset, Alma och Långholmen, Scouterna, Fryshuset och Skeppsholmen anslutit sig. Men fler tillkommer hela tiden, säger Karin Jacobson.

– Bakgrunden är den frustration vi känt

över den akuta klimatkrisen som vi befinner oss i och en stark önskan och tro på att göra mer kring frågan i vår skolverksamhet, både enskilt och ihop med andra, säger Karin Jacobson.

Nu startar man nätverket med att hänga på de två stora klimatstrejkerna i Sverige och övriga delar av världen som sker i anslutning till FN-mötet 23 september i New York. Den 20 september inleds *Global Week For Future* med en skolstrejk och manifestationer och som avslutas med en storstrejk för klimatet, *Fridays For Future*, 27 september.

– Där vill vi ge våra deltagare tillräckligt med kunskap för att kunna göra ett medvetet val i strejkfrågan.

Som en förberedelse har Stadsmissionens folkhögskola bjudit in andra folkhögskolor till två temadagar, torsdag och fredag, 12 och 13 september. På fredag är man i ABF-huset på Sveavägen i Stockholm.

– Vi kan göra mer kring klimatfrågan i vår skolverksamhet, både enskilt och ihop med andra, säger Anna Seltman och Karin Jacobson, lärare på Stadsmissionens folk-

högskola som tagit initiativet till Klimatnätverket för folkhögskolor.

– Vi får lyssna på en föreläsning av Alasdair Skelton, professor i geokemi och petrologi. På fredag ska vi lyssna på en diskussion som arrangeras av Researchers Desk, ett nystartat utbildningsprojekt där unga skolstrejkare från Fridays for Future samtalar med bland annat metrologen Martin Hedberg och psykologer om engagemang och vägar framåt. Vi räknar med att bli uppåt 400 personer, säger Karin Jacobson.

Utöver detta ska Stadsmissionens folkhögskola ägna hela dessa dagar åt klimatfrågan och ha workshopsprogram om bland annat klimatpsykologi, hållbar konsumtion, biologisk mångfald och klimataktivism.

Syftet och förhoppningen med det nya klimatnätverket är att inspirera lärare på folkhögskolor till ökad fokus och aktivitet kring klimatfrågan i undervisningen genom att dela med sig av erfarenheter och kunskaper mellan skolorna.

– Och att vi tillsammans kan arrangera ytterligare temadagar och aktiviteter under vårterminen, säger Karin Jacobson.

Föreningen Afrikansk Litteratur

Föreningen vill:

- studera, sprida och stödja afrikansk litteratur

- genom litteraturen öka vår förståelse för Afrika, dess historia, kultur och dagens livsbetingelser, särskilt vad gäller kvinnor.

Betoningen ligger alltså på kvinnor, kvinnor som utbyter erfarenheter och tankar, kvinnor som skriver om kvinnor, kvinnor som möter kvinnor. Men självklart är männen inte uteslutna – männen ingår ju i kvinnors liv och det avspeglas också i dikter och sånger, filmer, noveller och romaner.

Föreningen bildades 1996 och har medlemmar i hela landet. Hittills har våra aktiviteter framförallt ägt rum i Norrköping, Uppsala, Stockholm och Göteborg men vi hoppas kunna genomföra program tillsammans med våra medlemmar också i andra delar av landet.

Vill du göra en egen aktivitet där du bor?

Kontakta styrelsen och vi stöder dig! Filmvisningar av Yaba Badoes film om Ama Ata Aidoo erbjuds. Filmen visas på festivaler över hela världen. Köp den på DVD från FAL!

Föreningen har en boksamling som byggs på under åren. Vi vill att våra böcker ska nå så många som möjligt och bidra till att sprida kunskap om afrikansk litteratur och kvinnors villkor. Nu bidrar vi med böcker till "Det rullande biblioteket".

Har du böcker av afrikanska författare som du vill bidra med och/eller idéer om samarbeten för att sprida böcker?

Föreningen finns även på Facebook. Följ oss där för att få löpande information om vår verksamhet.

Hemsidan uppdateras regelbundet med information om kvinnliga författare med rötterna i Afrika i dess vida bemärkelse.

Läs mer om vad vi gör och har gjort i föreningen under rubriken Verksamhet. Årets

planering och verksamhet hittar du under rubriken Nyheter.

Som medlem i Föreningen Afrikansk Litteratur får du ett par gånger om året ett nyhetsbrev och du blir inbjuden till seminarier och andra program som föreningen arrangerar. Med din medlemsavgift stöder du även denna webbsida – bidra gärna med lästips och förslag!

Medlemsavgiften är 150 kr per kalenderår för enskild person och 300 kr för organisation. Vi välkomnar även större bidrag från enskilda och organisationer.

Postgiro 1945415-6

Glöm inte att ange namn postadress liksom mailadress!

Årsmötet hålls februari – oftast i samband med ett seminarium eller föreläsning

Kontakt

Ordförande: Marianne Nilsson Wallin
Pl 447, 618 35 Kolmården

Vår gemensamma folkhögskolehistoria, del 4

Signild Håkansson

Efter att ha besökt mer än 150 folkhögskolor, kan jag konstatera att till det yttre är ingen skola den andra lik. Verksamheten är inrymd i slott, herrgårdar och grosshandlarvillor och i nedlagda regementen, mentalsjukhus, fabriker, grundskolor och förskolor. Men många är också byggda för sitt ändamål från början, särskild de äldre bygdeskolorna.

De nyare folkhögskolorna finns sällan i egna fastigheter. De arbetar ofta i förhyrda lokaler i miljöer, som är långt ifrån de natursköna omgivningar som andra kan njuta av. Men jag har besökt nya folkhögskolor belägna i torftiga kontorslokaler i en betongförort och mött deltagare som sagt att det här är det bästa de varit med om i sitt liv. Så folkhögskolans inre liv känns igen också där.

Men vad kännetecknar då de nyare folkhögskolorna?

De är sällan offentligägda.

Av de 56 skolor som startat sedan 1968 är det bara 7 som grundats av offentlig huvudman. Två av dessa har senare överlämnats till förening (Örebro, Agnesberg) och en har lagts ned (Gävle). De gamla svenska folkrörelserna som frikyrkan och arbetarrörelsen har däremot fortsatt att starta nya folkhögskolor under perioden. Pingströrelsen har exempelvis utökat från en till fem folkhögskolor sedan 1968, den senaste under 2018.

Utmärkande för de nya skolorna är annars den stora variationen och

bredden i huvudmannakretsen. Det mångkulturella Sverige har tagit till sig folkbildningen och vi har fått folkhögskolor med katolsk, syrisk-ortodox, muslimsk, romsk och judisk inriktning. Miljö- och fredsrörelsen har tillkommit, liksom kvinnorörelsen. En viktig aktör är handikapprörelsen, som inte alls fanns bland huvudmännen 1968, men som idag har fyra folkhögskolor.

De ligger oftare i storstäder och saknar internat

Hälften av de skolor som startats efter 1990 låg år 2016 i storstäder och 25% i större städer (sedan har ytterligare två storstadsskolor tillkommit). Motsvarande siffror för de äldre skolorna (grundade före 1968) är 6% i storstäder och 18% i större städer. De nya skolorna har alltså starkt medverkat till folkhögskolans genombrott i urbana miljöer. Inte sällan har de först varit en filial till en moderskola på en mindre ort.

Ett fåtal av de nyare skolorna erbjuder internat och sammantaget utgör andelen internatboende där bara 3% av långkursdeltagarna, medan andelen på de äldre skolorna är 17%.

De är mindre och har mer inriktning på allmän kurs

I de nyare skolorna (med start efter 1990) utgjorde allmän kurs 60% av verksamheten medan den på de äldre skolorna var 40%. De är med ett snitt på knappt 4000 deltagarveckor mindre än de äldre skolorna som år 2016 snittade på 6500 dv.

De har fler deltagare födda i annat land

På de nyare skolorna var 37% av deltagarna födda utomlands och på de äldre skolorna var andelen 18%. Men variationen är stor mellan skolorna. Jag har besökt folkhögskolor som inte har någon deltagare född i ett annat land, men också skolor där ingen deltagare är född i Sverige. Segregationen i samhället avspeglas i folkhögskolan,

vilket minskar folkhögskolans roll som mötesplats.

Vad säger skolorna själva?

Folkbildningsrådet uppdrog 2001 åt Rolf Berndtsson att genomföra en uppföljning av de 20 folkhögskolor som blivit självständiga mellan åren 1991 och 2000. Han konstaterar att "det är vanskligt att påstå något generellt om dem i förhållande till de äldre skolorna. Det är rimligare att tycka att de fullföljer utvecklingslinjer eller trender som redan långt tillbaka varit synliga och som nu återigen synliggörs." (Berndtsson, sid 153).

Men han skriver också

– Det är intressant att iakttä att de flesta nya skolorna anser sig vara annorlunda i jämförelse med de äldre etablerade skolorna. I sammanhanget nämns som exempel avsaknaden av betungande traditioner och gamla surdegår.....de nya har inte behövt göra sig kvitt gammalt tankegods utan har kunnat släppa loss sin kreativitet och glädje över att få ta ansvar över sin egen verksamhet. Eldsjälar finns både i de gamla och de nya folkhögskolorna. Här finns en förenande länk. (Berndtsson 2003, sid 157)

Internat och externat

När jag var ny inom folkhögskolan på 70-talet, diskuterades det fortfarande om dagfolkhögskolor kunde vara "riktiga" folkhögskolor. Även om ett 100-tal skolor fortfarande erbjuder internatplatser är dagverksamhet numera sedan länge det nya normala, vare sig det gäller folkhögskolor där det också finns internat, filialer eller rena dagfolkhögskolor.

Medan folkhögskolan idag har över 30 000 långkursdeltagare totalt, skulle den ha varit på utdöende om den i huvudsak skulle byggts på internatdeltagare, som idag är under 5 000 personer. Folkhögskolan har förmått anpassa sina former till en förändrad verklighet och fortsatt vara relevant för nya behov. Till detta har både gamla och nya skolor bidragit i hög grad.

Vad kan man egentligen tala om? Och med vem?

Lena Skördeman

Margaretha Möller. Foto: Mårten Svemark

Margaretha Möller, som från Viebäcks folkhögskola länge funnits med i olika folkhögskolesammanhang, har under rubriken *Det omöjliga samtalet* givit ut delar av sin mångåriga brevväxling med cancerforskaren Georg Klein. Margaretha Möller är pingstvän medan Georg Klein kallar sig judisk ateist, enligt en distinktion av sociologiprofessorn Shmuel Eisenstadt: En kristen ateist tror inte på gud, en judisk ateist tror på att gud inte finns.

Georg Klein skriver att han ofta diskuterat religiösa frågor med troende och har respekt för deras inställning. Han kan ha utbyte av en bibeltext som ren litteratur, då och då. Det ändrar inte hans övertygelse.

De skriver om litteratur. Klaus Mann,

son till Thomas Mann, har de båda tankar kring. När juden Imre Kertesz blir den förste ungerske nobelpristagaren gläds de.

Båda refererar till den svenska filosofen Hans Larsson, Klocke Hans, som var folkhögskollärare, därefter professor i teoretisk filosofi och skönlitterär författare. Han återkom ständigt till diktens betydelse.

Från olika utgångspunkter följer de med oro och engagemang händelser i Israel och andra internationella skeenden.

De ser inte evolutionen på samma sätt, men är ense om att analogin mellan evolution och fosterutveckling är felaktig.

Musikaliska upplevelser kommenterar de. Georg Klein kallar Bachs Johannes- och Matteuspassioner sina ”mest älskade antisemitiska texter”, som han samtidigt ”finner ganska avskyvärda”.

Är då samtalet omöjligt?

Det goda samtalet

Margaretha Möller

Något av det viktigaste med folkhögskolan har för mig varit det goda samtalet, också med dem som tycker annorlunda än jag själv.

Har läst Urban Lundins intressanta intervju med Per-Ola Jansson och presentationen av Kjell Forsvalls *Axplock ur livet som folkbildare*. Jag tror att min bok *Det omöjliga samtalet, Axplock ur min brevväxling med Georg Klein 1990-2005 (2018, Type and Tell)* kan vara av intresse för ”Folkhögskoleveteranen”.

Brevväxlingen mellan oss, en troende kristen och en troende ateist, blev inte omöjligt, utan respektfullt och stimulerande, och det varade i över 25 år, vilket ingen kunde ana när det inleddes. Det har rört sig om vetenskap, litteratur och existentiella frågor. Georg Klein gav mig tillstånd att publicera även hans brev till mig om jag gjorde jobbet med boken. Vilket jag alltså gjorde och detta är första delen av korrespondensen.

Kåre Olsson – tvärvetare och ekoprenör

Initiativtagare till folkhögskoleverksamheten i Skattungbyn, Orsa kommun

Per-Ola Jansson (nedtecknare), Urban Lundin

Redaktionen för *Veteranbladet* förlade ett redaktionsmöte till Mora folkhögskola i somras. Första arbetsdagen inleddes med att redaktörerna med sina respektive gjorde en utflykt till ett beramat cafébesök vid infarten till Skattungbyn, varvid värden underhöll oss på orsamål. Uppvärmda och glada såg vi sedan fram mot ett planerat möte med en folkhögskolelegend, Kåre Olsson, skaparen av en av Sveriges mest kända folkhögskolekurser.

Vi sågs i Kåres trädgård som omger en stor, vacker och timrad byggnad med omgivande gårdshus. Längst ned i den skarpa sluttningen rinner Oreälven. Ovanför oss i den långa sluttningen höjer sig tornet från Skattung kyrka; i den spelade Ingmar Bergman in *Nattvardsgästerna*.

Skattungbykursen

I maj 1978 besökte jag verksamheten tillsammans med min naturvetargrupp vid F-linjen i Linköping. Folkhögskolekursen ”i lokal överlevnad/uthållighet” var då inne på sitt första år, men redan mycket omtalad och hade 28 studerande. Kursen fortgår alltså, nu inne på sitt 41:a år. I år hade kursen drygt 100

sökande. Kåre är idag inte involverad direkt i verksamheten, utan verkar, vad jag tror, på ett diskret sätt i bakgrunden genom sin medverkan i olika projekt som pågår i byn.

Kursens idé, från början och fram till idag, är att lära sig *att försörja sig på bygdens resurser*. Mora folkhögskola hade ett sådant syfte i starten 1907, för-

mulerat av sina grundare, Anders Zorn och Anders Pers.

Vi samtalade med Kåre någon timme om kursens och byns utveckling sedan kursstarten, dvs. vi frågade och Kåre svarade. Så här flöt samtalet på ett ungefär:

Fortsättning på nästa sida

Kåre Olsson

Hur hänger Folkhögskolan och byn ihop idag?

Folkhögskolan sitter inne med en rätt stor kompetens, ofta på elitnivå. Kursens organisering kan ses som en miniatyr av Skattungbyns sätt att fungera. Samspelet mellan natur och människa är grunden. Det finns alltid resurser, som man kan göra något av, så gott man kan. Det är så naturen fungerar! I naturen finns inget avfall, ingen plan för hur den skall utvecklas. Utveckling och nyskapande kan ske precis var som helst. Så utvecklas ekosystemen. Så skulle man kunna organisera samhällsutvecklingen också! En utveckling utifrån det som finns, inklusive de mänskliga resurserna.

Kulturföreningen Lyrän är ett bra exempel. Den har byggts upp med livliga förbindelser med internationella program. Verksamheten har blivit så omfattande att kommunens kulturverksamhet har i praktiken flyttats över till den ideella föreningen Lyrän.

Vilka ideologier är i ropet i detta sammanhang?

Ekofascism är ett begrepp som uttrycker skräck för att kretsloppsanpassningar kan utgöra ett hot mot våra liberala demokratier. Kanske Torbjörn Tännsjö's utspel kan sorteras in under detta begrepp, om att en *ekologins Leviathan* bör ta makten över klimatomställningen i syfte att rädda civilisationen, om vårt nuvarande samhällssystem inte klarar den uppgiften. 70-talets stora namn, som filosofen Arne Naess med sin *ekosofi*, och Bengt Hubendick som predikade att vi aldrig kan runda biologin, har i vår tid fått efterföljare som formulerar de oerhörda förändringar som civilisationen skapar under samlingsnamnet *antropocen*. Mänskligheten omformar jordytan på ett sätt som påverkar den geologiska lagerföljden. Det är i hög grad nödvändigt att formulera en ny världsbild. Emin Tengström, Göran Bäckstrand och den australiske etikern Clive Hamilton bland många representerar denna idéströmning.

Är Skattungbyn ett bra exempel på hur civilsamhället fungerar som bäst?

Under industrialiseringen av Sverige framstod folkrörelserna, eller civilsamhället som vi kommit att kalla den tredje

sektorn för, som den starkaste kraften i den gemensamma organiseringen till ett liberalt och demokratiskt samhälle.

Nu krävs en liknande mobilisering, fastän i andra former. Inte heller denna gång kan anpassningen till nya villkor komma uppifrån. Nödvändiga förändringar kommer säkerligen att ske genom folkbildning och nya organisationer som växer fram inom den tredje sektorn.

I Skattungbyn finns nu goda exempel på denna förändring. Den nedläggningshotade butiken togs över och har under 25 år drivits av en ekonomisk förening. Skolan har tagits över av en friskoleförening, och från och med i år även förskolan.

Journalisten PO Tidholm, som specialiserat sig på lands- och glesbygdsfrågor har jag haft viss kontakt med. Han har gedigen kunskap om de problem som vi brottas med här och försöker lösa. Bernt Gustavsson är en intressant professor som delar upp kunskapen i olika delar som balanserar varandra. Han har tyvärr syns alldeles för lite i den allmänna debatten. Gösta Vestlund är ju en "gigant", det goda samtalets store förespråkare. Det gäller att lära sig, att det inte är farligt att ha olika åsikter! Man måste tolerera andras åsikter. I frågor där man skiljs åt, kan man ta upp frågorna en gång till, och då kan lösningar uppenbara sig som ingen tänkt på från början.

Förvaltningsbeslut uppifrån kan ofta inte utnyttjas av de lokala krafterna. Regelverk som statliga myndigheter, exempelvis Jordbruksverket fastställer, är tillsammans med de regler som följer med EU-bidrag skrämmande exempel på detta. SCB har klassat Skattungbyn som varande en "tätort". Mer än 200 invånare, mindre än 200 m mellan husen. Som följd av detta anser Jordbruksverket att byn kan fibersättas på marknadsmässiga villkor utan landsbygdsbidrag. Ljligt och omöjligt!

En resurs är att den uråldriga bystämman, med rötter långt tillbaka i tiden, fortfarande finns kvar och är högsta beslutande organ i många för byn viktiga frågor.

Har byn uppnått en hållbar miljö?

Vi skall sträva efter att skapa ett *hållbart* samhälle, sägs det. Det är fel begrepp. Det vi skall uppnå är ett *uthålligt*

samhälle. En betongpelare är hållbar, men inte uthållig och flexibel? Ett fint exempel är de skepp som byggdes i Norden under vikingatiden. De var mjuka som en bröstkorg med mjuka bord. Man skotade och anpassade efter väder, vind och de för tillfället rådande omständigheterna. De var extremt uthålliga, men föga hållbara.

Vad är karaktäristiskt för de samhällen vi lever i idag? Jo, man planerar, får en idé, samlar resurser och sedan genomför man något. Så har det varit under hela den industriella epoken, och bygger på att det finns gott om naturresurser. Men nu kommer det vara precis tvärtom. Naturresurserna är begränsade; vi måste hushålla och utgå från förutsättningarna på varje plats för sig

Hur uppstod det ekologiska jordbruket i Sverige?

Det kreaturslösa jordbruket började komma fram omkring 1950. Man började skilja på växtodling och djurhållning. Bönder som motsatte sig detta sågs som motvalls och hopplöst envisa. När sedan efterfrågan ökade på deras produkter skapades begreppet ekologisk odling. Den bygger på användning av de platsgivna resurserna och systematisk hushållning med växtnäring, bland annat genom att djurhållning och växtodling kombineras.

Om det ekologiska tänkandet redan för 50-60 år sedan hade kunnat omsättas i handling, då hade mycket varit vunnet. Då fanns det ett rejält utrymme, som nu är förbrukat. Fiskbestånd i världshaven som är förintade och aldrig mer kommer att återuppstå är tragiska exempel på denna okunskap. Hur hanterar vi bristen på kunskap?

Hur kan folkhögskolan bidra till att gynna utvecklingen här på ett ännu bättre sätt?

En idé för att främja den lokala utvecklingen är kanske möjligheten att bilda en egen folkhögskola i nätverksform med vitt spridd verksamhet. Alltså inte en moderskola med filialer, utan att man bygger på att nätverka, och organiserar sig därefter. Det kan vara olika verksamheter på olika ställen. Man får då stöd av varandra, men också en utvecklingspotential som blir kraftigare än nu, därför att mothugg kan ges och i mötet med

oliktänkande kan nya idéer växa fram.

Vi måste lyfta upp folkbildningens särart och uppgifter, hur den har gestaltat sig under olika tider. Folkbildningen uppstod under jättelika samhällsförändringar, och nu när nya, kanske lika stora förändringar är på gång, ska vi givetvis vara med i det nya som kommer, och därför måste vi förbereda oss för det. Det är den stora, och viktiga frågan för oss.

Du antydde något om inlärd hjälplöshet förut. Vad menar du?

I ett svunnet Sverige fanns en delaktighet för nästan alla. Även unga människor kunde springa ärenden eller utföra

något annat som skapade nytta för andra. Man växte ofta in i samhället på ett konkret sätt. Mångkunnigheten har i många fall gått förlorad genom den teoretiska skolans frånvaro i samhällets mest elementära kunskaper som sömnad, matlagning, odling och enklare tillverkning. Idag sitter vi här med inlärd hjälplöshet. När strömmen går, vattnet är borta och matleveranserna uteblir, så återstår den totala hjälplösheten. Det finns dock exempel på att svåra situationer kan mana fram kapaciteter som vi inte vet att de finns. Under förra sommarens stora bränder förändrades de drabbade trakterna och befolkningarna mobiliserade och hjälpte till på

många olika sätt. Jag tror att en av förutsättningarna för att sådant händer är att människor är väl förtrogna med sitt eget lokala samhälle och dess funktioner. Utifrån detta kan man improvisera när det okända och allvarliga inträffar.

I Skattungbyn talar vi inte så ofta om gemensamma visioner. De leder oftast inte till målet. Snarare befinner man sig ständigt på väg mot ett fjärran mål som aldrig nås. För att undvika sådana besvikelser stakar vi istället ut riktningar. Det är bättre. Då kan man alltid överväga om man är på rätt väg eller behöver korrigera.

Tingatinga

Marianne Nilsson Wallin

Marianne Nilsson Wallin Foto: Magnus Andersson

Edward Saidi Tingatinga var den som på 1960-talet grundade konstformen Tingatinga med naivistiska målningar i starka färger. Idag finns TACS nära den plats där jag första gången träffade Edward Saidi, nu ett livaktigt kooperativ i Dar es Salaam med ett 70-tal konstnärer som arbetar i samma stil och anda.

Edward Saidi Tingatinga speglade sin tid och det han såg omkring sig. Det finns ett citat av honom: "I have something to show of my land in Africa. Something I have kept in my heart for a long time".

Genom sina målningar berättade han om händelser i byn och om djur som säkert fanns nära byn då. Han målade traditionella healers och annat som hände, men uttryckte också sin oro för familjen efter att han lämnat byn t.ex., "målningen med ormen och tre kanga-

Marianne Nilsson Wallin, gammal tanzaniavän berättar om sitt nuvarande engagemang i Tingatinga-konsten som är speciell för Tanzania. Marianne var folkhögskolerådgivare (Kibaha, Arnatauglu, Kisarawe, Ikwiriri och Kilwa Masoko), bodde i Dar es Salaam och fick kontakt med TACS (Tingatinga Arts Cooperative Society).

fåglar" ett motiv som fortfarande målas.

Konstnärer idag gör på samma sätt, genom sina målningar visar de vad som händer. Malikita målar Muhimbili sjukhus, gatubilder och annat. Charindi, en av de äldre konstnärerna, visar genom sina målningar handel med "slavar och elfenben" och många andra händelser både historiska och vad som händer nu.

Det finns så många berättelser också om enskilda djur. Ally målar mycket blommor, han menar att vi måste se och ta vara på allt det vackra vi har omkring oss.

Målningarna blir som en förlängning av den afrikanska muntliga traditionen att berätta historier. För att roa åhörarna, men också för att upplysa och utbilda.

Motiven rör sig mellan historien, samtiden och framtiden. Inom Tingatingakonsten upprepas många motiv. De målas om och om igen och kopieras bland medlemmarna i kooperativet. Det är ett sätt att hedra ursprungsmotivet och låta historierna vandra vidare. Men varje individuell konstnär har också sina specialmotiv som blir typiska för just honom eller henne.

Sedan 2008 är jag TACS representant i Sverige och har haft utställningar på många olika platser, på gallerier i

kyrkor, bibliotek, Fair Trade butiker och andra platser. Flera konstnärer har varit i Sverige i samband med utställningar.

Antilop med fåglar av Sabuni Chimwanda

Foto: Magnus Andersson

Buffel av Daudie Tingatinga

Foto: Magnus Andersson

Agenda 2030 och de globala målen

Urban Lundin

Agenda 2030 innehåller 17 globala mål för hållbar utveckling, som syftar till att utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser. De globala målen är integrerade och odelbara. Under de 17 målen ryms 169 delmål.

Det är ett enormt framsteg att världens regeringar lyckats samla sig och komma överens om dessa mål. Att nå dem blir naturligtvis väsentligen mycket svårare när nu USA hoppat av överenskommelsen.

Men jag saknar det viktigaste målet, själva grundplattan för en hållbar utveckling: bromsningen av befolkningsökningen. Det finns en underförstådd övertygelse i alla politiska läger om att befolkningsökningen i sig inte utgör något problem. Titt som tätt hör man förståsigpåare av olika kulörer och valörer uttrycka sin oro för befolkningspyramiden. Det måste födas fler barn, säger de, för annars kan vi inte ta hand om de allt fler äldre. Den här "sanningen" stöts och blöts på alla möjliga olika sätt. Men en befolkningspyramid i den skepnad experterna vill ha den (en smal topp och en bred bas), innebär att vi konstant blir allt fler människor på jorden. Är inte det ganska illavarslande, när vi redan är för många? Kenneth Arrow säger:

"Den som tror på obegränsad tillväxt på en begränsad planet är antingen galen, eller också är han ekonom."

Bland världens ledande makthavare finns en väldig oro för att det ska uppstå hack i befolkningspyramiden. Men utan hack kommer befolkningen

att öka, vilket på längre sikt hotar våra möjligheter att överleva på jorden. Nej, förresten, inte på sikt: hotet är redan här.

Men världens ledare verkar inte fatta detta. Erna Solberg, oroar sig över de låga födelsetalen i Norge. Nuvarande nivå, 1,6 födda barn per kvinna borde öka till över två födda barn per kvinna, för annars blir det ingen befolknings-tillväxt. I Tanzania säger den populära presidenten Magufuli till Tanzanias kvinnor: "Set your ovaries free". Föd fler barn som ett sätt att utveckla ekonomin till ett regionalt kraftcentrum.

Många tror att epidemier av olika slag kan komma att snabbt reducera antalet människor på jorden. Det är möjligt, men inte särskilt sannolikt. Cirka 33 miljoner människor världen över beräknas vara Hiv-positiva. Idag är ju inte Hiv/AIDS på samma sätt som tidigare en dödlig sjukdom, men om alla Hiv-smittade skulle dö inom en kort tid, skulle befolkningsstillväxten nästan inte påverkas alls. Det föds ett barn var nionde sekund, vilket innebär att om alla Hiv-positiva skulle dö knall och fall skulle det ta 42 dagar innan hela bortfallet vore kompenserat.

Ska vi alltså inte tillåtas skaffa oss barn? Det är verkligen inte min tanke. För det räcker med att varje person ser till att denne är upphov till högst två barn, så skulle det innebära att befolkningen minskar. För alla kan inte få – alternativt vill inte ha – barn. Så om en tvåbarnsnorm per person lanseras och vinner gehör, skulle jordens befolkning minska.

Kan vi verkligen bortse från att en åldrande befolkning kräver fler unga i botten på pyramiden? Ja, det kan vi.

Och det måste vi. Idag diskuteras tekniska innovationer, som skulle innebära stora förbättringar i äldrevården. Om gråterskorna när det gäller den "störda" befolkningspyramiden får rätt, skulle de tekniska framstegen bara leda till att fler blir arbetslösa. Men om tekniska framsteg kombineras med en minskad ungdomsbefolkning, skulle de tekniska innovationerna fungera som en hjälp att reducera befolkningen, och ändå bevara en hög kvalitet i omsorgen.

Hanne Kjöllér har i DN skrivit en uppmärksammande artikel, där hon redogör för hur olika aktiviteter påverkar klimatet. Genom att välja en växtbaserad kost kan en individ spara in 0,8 ton CO₂-ekvivalenter per år. Den som avstår en tur och returresa till New York minskar sina utsläpp med 1,6 ton och den som låter bli att skaffa bil sparar 2,4 ton. Detta ska jämföras med att avstå från att skaffa ett (eller ett till) barn. Där sparar man hela 58,6 ton per år, menar forskarna.

Så jämfört med en billös ettbarnsfamilj som tuggar växtbaserat kan en barnlös fläska på med bil, biff och ändå ha "poäng" så det räcker mer än väl för att månadspendla till Thailand, skriver Kjöllér.

Så om en tvåbarnsnorm per person lanseras och vinner gehör, skulle jordens befolkning minska. En enbarnsnorm är naturligtvis ännu bättre. Det enskilda politiska beslut som haft störst positiv inverkan på klimatet är Kinas ettbarnspolitik.

För egen del kan jag inte tänka mig en enda fråga av dignitet, som inte skulle tjäna på att vi vore färre människor på jorden. Slagsmålet om resurser (mat, rent vatten, ren luft, bostäder, mineraler etc.) skulle helt klart må bra om det fanns färre som tvingades slåss.

Poeten som roll

Jörgen Håkansson

Mycket medvetet gick Bo Setterlind in för att genomföra rollen som poet. Under 1950-talet blev han något av estradartist. Han framförde sina sköna poem med darrande röst och med stark övertygelse. I denna bild av romantisk diktare ingick också hans klädsel med slängkappa och baret. Utanför hans diktarlya i Strängnäs fanns också koparskylten med hans namn och texten "Poet", som med ståtliga bokstäver och månskära pryddes hans dörrpost. Texterna i hans skaldekonst präglas av andlighet och innerlighet med ord vägda på guldväg. Han hade ett pregnant bildspråk inspirerat inte minst av de svenska 1800-tals romantikerna. I hans föreställningsvärld finns en tro på att Gud lever. Mellan rymden – evigheten – Gud och de mest betagande eller triviala jordiska tingen finns en överensstämmelse, som harmonierar hela vår tillvaro tycks han mena. "Lätta rökar går med brev till Gud" skriver han i en av sina dikter. Det finns en korrespondens mellan himmel och jord. Få svenska poeters texter brukas så flitigt som hans, troligen beroende på att flera av dem blivit tonsatta. Hans diktsamlingar duggade tätt.

Uppväxt

Bo Setterlind föddes 24 augusti 1923 i Högstorp, Växjö. Hans föräldrar var civilingenjören Alfred Setterlind och änkan Augusta Johansson. Fadern var då 28 år och modern snart 41 år. Modern var bosatt i Härnösand och hade blivit änka två år tidigare när dåvarande maken blev ett offer för spanska sjukan. De hade gemensamt en son sex år äldre än halvbrodern Bo. För att dryga ut kassan efter makens död hade Augusta börjat ta emot inackorderingar, som fick bo och äta hos henne. En av gästerna var den unge Alfred från Göteborg. Tycke uppstod. De trolovade sig 1922 exakt ett år före Bos födelse. Nu börjar dramatiken inför hans ankomst till världen.

Som en obehaglig överraskning för dem båda fick Alfred besked att hans anställning i Härnösand skulle upphöra. Han började då planera för att återvända till Göteborg för vidare befordran till Amerika och på senvåren 1923 skiljdes de båda trolovade åt. Augusta avsåg

att resa söderut, när tiden var inne, på för malisen okänd ort och förbereda mottagandet av kärleksfrukten. Det blev Växjö. Alfred hade då lämnat Sverige och i fortsättningen hade de trolovade enbart brevkontakt med varandra. Augusta återvände efter nedkomsten till Härnösand och den äldre sonen. För den nyfödde Bo började en tid på olika fosterhem i Småland och Ångermanland.

På hösten 1925 gick emellertid flyttlasset till Strängnäs. Med sig hade Augusta sina båda söner Bengt och Bo. I sina självbiografiska böcker *Pojken som trodde på Djävulen* (1962) och *Från dörr till dörr* (1985) berättar Bo om många drastiska barndomsupplevelser i Strängnäs, där han vistades fram till julen 1934. Samma höst hade mor Augusta och halvbrodern Bengt flyttat till Västerås och Bo följde nu efter. Han hade då gått sin första termin i realskolan på det gamla ärevärdiga läroverket i Strängnäs och kom till det ännu äldre läroverket i Västerås. Här deltog han under flera år flitigt i söndagsskoleverksamhet. Upplevelserna och studierna i realskolan och gymnasiet i Västerås kom att forma den unge Bo till den poet han sedermera skulle bli. Här mötte han bl.a. kulturpersonligheter som läkaren, fredspristagaren, filosofen m.m. Albert Schweitzer, den japanska författaren och socialreformatorn Toyohiko Kagawa, den stridbare nykterhetsivraren, poeten och frihetsvännen Ture Nerman, som han blev personligt bekant med. Bo

Poesihörnan

skriver själv att nu sökte han sitt andliga hem men mest i Svenska kyrkan, KFUM och Svenska Missionsförbundet. Dock var saknaden stor efter en far, som han först i vuxen ålder mötte i USA. Han avlade studentexamen 1944.

Efter värnpliktstjänstgöring, diverse ströjobb på olika tidningsredaktioner skrev Bo in sig vid Uppsala universitet i augusti 1946. Vid denna tidpunkt hade han bestämt sig för att bli diktare. Han genomförde under följande studieår en annorlunda vandring, som förde honom till Hökhuvuds prästgård i Roslagen. Hans tanke var att inför eventuella teologiska studier undersöka möjligheterna att efter fullbordad utbildning "tjänstgöra som präst efter min egen modell, inte som församlingspräst utan som alla församlingars präst", som en vandringspräst i David Petanders efterföljd. Av detta blev dock inget.

Poesin

Setterlinds bokdebut skedde 1948 med diktsamlingen *Månvagga*. Olof Lagerkrantz noterade i en recension att här fanns ett nytt tonläge, som avvek från samtidens modernism. Många uppfattade hans dikt som charmfull, men alltför preciös och förkonstlad. Man kan säga om debutanten Setterlind att han blev mer uppmärksamman än uppskattad av de etablerade kritikerna. Här några rader ur dikten *Sommarnatten*.

Hjortar promenera ner till stranden.
Vattnet när kanotens röda skal.
Morgonfåglar locka. Spoven ropar.
Svanen sjuder i sin vita schal.
Glam av ungdom. Doften i ditt hår.
Näckrosbladen flata händer räcker.
Livet leker. Änder plöjer spår.

I fyra följande diktsamlingar vidareutvecklar Setterlind sitt lyriska register med naturlyrik och kärlekssdikter, som formellt vanligen var bundna i rytm och rim. Samtidigt framträdde han skriftligt och muntligt i hård debatt mot den tidigare generationens fyrtyalism och dess formspråk. Han anklagade t.ex. Karl Vennberg för den "eländiga skvalprosa" han publicerat under beteckningen "poesi." I stället krävde Setterlind en

återanknytning till folkvisan och psalmen med rytm och rim. I debattboken *Poeten och samhället* (1954) gick han till angrepp mot den rådande "sociala poesin" d.v.s. den poesi som syftar till att belysa människans sociala problem, som ledde till en "avpoetisering." Han angrep också dess tydligaste representant "mr Besserwisser", så fjärran från den rätta poesin. Den poetiska samvaron vid familjebrasan ersattes av samkväm med deklamation i Folkets Hus. Dikt ska vara vacker, menade han och uppfann t.o.m. en ny "-ism", som han kallade "transfusionism", som betydde "nytt blod i gamla ådror."

Under 1950-talet kom den yttre konturen av Setterlind allt tydligare att växa fram. Samlingen *Dikter från San Michele: en bok om döden* (1954) dedicerade han "Till Konungen", som han senare förklarade att han menade "Till Gud", och dedikationen gav honom tillnamnet "Hovskalden."

Litterärt experiment

I samlingen *Jag har två själar* (1957) experimenterar Setterlind mellan djupa banaliteter och det himmelshögt sublimes, som ett uttryck för en inre kluvenhet. Han inleder boken med en bekännelse:

Jag har två själar/ som håller mig fången.
Den ena heter frukten
för modersmålets sång.
Den andra heter frid
över allt förstånd
och hänger
som julgrannlåt i Helvetet.

Resultatet kan ibland bli mer eller mindre manierat smånätt som i dikten *Ekorren*:

En afton sitter ekorren i mitt fönster,
han har eldfängt hår och långa klor.
Snabbt snappar han åt sig en pepparkaka,
som ligger på mitt bord.
Han visar mig förtroendet att äta min mat.
Men han gör ingen min
av att vara särskilt väluppfostrad.
Munnen går som en liten maskin.
När han är mätt, försvinner han glad,
skuttar upp i ett träd, hälsar på alla blad.
Sådan är gourmén som sitter på sin gren,
se på hans vita bröst vad månsken!

Här får vi först se en kärnfull bild av en ekorre - ett litet snabbfotat djur med "eldfängt hår och långa klor", som snappar åt sig en pepparkaka. Dikten landar till slut i en kliché där perspektivet växlar och plötsligt dras kosmos ner till ekorren: "Se på hans vita bröst vad månsken!!" Här ett exempel på korrespondensen mellan himmel och jord.

Den mångfasetterade poeten

Många av hans populära tonsatta dikter förknippas ofta med den artist som brukar framföra den: Lill Lindfors med *Du är den ende...*, Staffan Percy med *Drömmens skepp* och Arja Saijonmaa med den jublande *En sång om frihet* (här första strofen).

Det finns ett hav, som ingen ser,
det finns en grav, där ingen dör,
det finns en sol, som ej går ner,
det finns en strand i varje själ.

Bo Setterlinds litterära produktion är omfattande och rik. Inte mindre än ett fyrtyotal originaldiktsamlingar har kommit från hans penna: romaner, noveller, reseskildringar, debattskrifter, barnböcker, fabler, kyrkospel, totalt ett sjuttiototal böcker samt inte minst psalmer. I den svenska psalmboken finns han representerad i tio originalverk. I radion var han sommarvärd tio gånger med början 1968 och sista gången 1990. Vintervärd 1970 och 1971. I TV gästade han Berndt Egerbladh i programmet *Två och en flygel*, och var även *Gäst hos Hagge*. Under 1950-talet flyttade han åter till Strängnäs, där han blev en känd profil i sin diktarlya nedanför domkyrkan vid Mälarens strand. I staden finns en park, som är uppkallad efter honom. 1978 resp. 1990 tilldelades han Bellmanspriset samt Ferlinpriset. Han var medlem av Svenska Frimurare Orden samt blev hedersledamot i Södermanlands och Nerikes nationer i Uppsala.

Bo Setterlind har i en av sina böcker konstaterat: "Fisken har inte ekorrpåls. Det skulle se underligt ut." Det sammanfattar på ett träffande sätt hans personlighet. Han förblev alltid sig själv utan att ta efter andra, när trender växlade. Styrkan i hans hållning är glasklar - det finns alltid något äkta i hans tonfall, som når fram och gör åtminstone höjdpunkterna i hans lyrik levande. Ett exempel

på detta är nedanstående dikt, ofta citerad. *Döden tänkte jag mig så*, Bo Setterlinds mest älskade dikt skildrar döden som en gammal säningsman vandrande över åkern.

Det gick en gammal odalman
och sjöng på åkerjorden.
Han bar en frökorg i sin hand
och strödde mellan orden
för livets början och livets slut
sin nya fröskörd ut.
Det var den sista dagens morgon.
Jag stod som harens unge, när han kom.
Hur ångestfull jag var inför hans vackra sång!
Då tog han mig och satte mig i korgen
och när jag somnat, började han gå.
Döden tänkte jag mig så.

Setterlind framhöll alltid hur viktigt det var att det sista ordet "så" i rubriken och slutraden inte tolkades som "på detta sätt" utan som verbet "att så".

Den 25 januari 1991 somnade han själv till den vackra sången i den gamle odalmannens frökorg. Setterlind är begravd på den Wallinska kyrkogården i Västerås. På hans gravsten står följande ord:

Framme är vandraren
Framme vid befrielsen
Själén har fått se
Var källan är

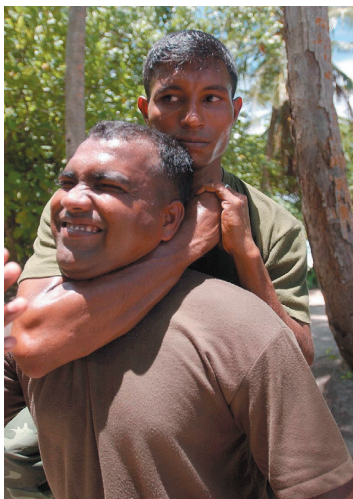

Civilt kurage

Urban Lundin

Vid attacken mot moskén i Baerum utanför Oslo öppnade en ensam man eld. Eller rättare sagt, han försökte. Men hela vansinnesdådet stoppades av några modiga äldre män.

”En 65-årig man kastade sig över angriparen och övermannade honom innan han kunde attackera någon annan i moskén, tryckte ner honom och kastade iväg hans vapen. ...En annan av männen i rummet slog sedan angriparen på huvudet för att hindra honom från att skada den 65-årige mannen. ...Angriparen låg i strypläge när polisen anlände till moskén.”

Strypning (Wikipedia)

Snacka om civilkurage! Men vad sägs om följande?

Ett av de största inslagen i Katri-

neholmsveckan i början av augusti är KK-JOGGEN (KK = Katrineholms-Kuriren, tro inget annat!). KK-JOGGEN är Katrineholms största idrottsevenemang med närmare 1 500 deltagare och 6 000 - 8 000 åskådare. Starterna och uppvärmningarna sker där Sörmlandstrafikens bussar har sina hållplatser. Det remarkabla är att bussarna kommer och går efter tidtabell, trots att löparna tidvis blockerar all framkomst. Detta kräver samordning!

De senaste två åren har jag fått förtroendet att lotsa bussarna förbi platsen, utan att löpartävlingen ska påverkas. Det gick bra, också i år. Men precis när jag detta år ska ta min första kontakt med en av mina kollegor (jag kör buss på timtid), så passerar ett uppbragt par mig. De skriker åt varandra och knuffas, och det är inte svårt att se att de är påverkade. De passerar mig, och när jag sedan följer efter i deras riktning, för att prata med min utvalde chaufför, hinner en annan man dyka upp. De två männen dammar ihop så att stickor och strån ryker. De håller i varandra och ramlar ut i körbanan, där en buss just startat sin färd. Deras huvuden ligger delvis under bussen, och jag hinner skrika till chauffören, så att han stannar. Men vad gör jag nu? Ska jag försöka sära på männen?

Jag inser vem som är vinnare och vem som är förlorare om en 72-årig f.d. folkhögskolerektor kastar sig in i ett handgemäng med två ursinniga, och drogpåverkade män. Så jag försöker prata med dem, vilket förstås är fruktlöst, och sedan

ringer jag polisen. Skicka genast hit en bil, säger jag. Det här kan sluta så att någon av dem ramlar ner på järnvägsspåret bara fem meter därifrån. Polisen har ingen bil att skicka, utan jag ombeds att istället referera slagsmålet. Det är raka högerslag mot käken, sår på armarna och kläder som rivs sönder. De två människors respektive hänger tidvis i deras bälten för att få isär dem, men de låter sig inte bevakas. Och naturligtvis händer det jag fruktat! I böljegången ramlar en av dem ner på järnvägsspåret, där X2000 mellan Norrköping och Stockholm brukar passera i hög fart. Dessbättre kom det inget tåg denna gång, och så småningom gick de skilda vägar, efter att de ordentligt hade uttömt alla sina krafter.

Efteråt var jag väldigt chockad, mest över min egen handfallenhet. Jag tillhör de människor som allt som oftast förbereder mig mentalt för att jag skulle kunna bli överfallen. Och jag vet precis vad jag i så fall skulle göra! Men i verkligheten har jag inte varit i handgemäng sedan jag var en liten pojke. Så mina mentala preparationer föll platt till marken. Folk jag pratat med efteråt, säger att jag gjorde det enda jag kunde ha gjort.

Verkligen? Borde jag ändå inte? Ja, vad säger du käre läsare? Vad skulle jag ha gjort? Vad skulle du ha gjort? Vad skulle jag ha sagt till mig själv, om tåget hade kommit i fel ögonblick? Har du varit utsatt för något motsvarande, och vad gjorde du i den situationen?

De tror att de tänker när de tycker

Urban Lundin

För något tag sedan tillfrågades en myndighetsperson om vad han tyckte om en kritiserad företeelse inom vården. Han sade att han tänkte att det var väldigt illa. Det gjorde han ju inte alls. Han TYCKTE att det var väldigt illa. Det blir allt vanligare att folk blandar ihop begreppen, kanske för att de vill slippa stå för en åsikt. Men så här är det ju:

att TÄNKA är en kognitiv process som vanligtvis kan ersättas med att fundera, grubbla, begrunda, meditera, filosofera, reflektera, bry sin hjärna.

att TYCKA innebär att man uttrycker en egen åsikt

att TRO innebär en förmodan, ett antagande, ett förmenande

Om man har en åsikt, så ska man tycka den eller – om man är osäker – möjligen tro den.

Det verkar som att många inte längre vågar stå för sina åsikter; de vågar sig bara på att tänka.

Vi löper stor risk att få mothugg om vi säger ”Jag tycker att vi borde införa skydds jakt på vargar”. Risken blir mindre

om vi säger ”Jag tänker att vi borde införa skydds jakt på vargar”.

Det finns flera skäl att reagera inför uttrycket ”jag tänker att”. Uttrycket är en anglicism som är främmande för svenskan. Ofoget att kopiera engelskan och istället direktöversätta engelskans ’think’, vars betydelse innefattar allt från ’tänka’ och ’tycka’ till ’tro’ gör att viktiga nyanser går förlorade. Till slut har kanske skillnaden mellan dem upplösts.

Så tänk mindre när du tycker! Stå för din åsikt.

Från sidlinjen

Stewe Claeson

Min adressbok börjar se ut som Arlingtonkyrkogården. Jag skriver ett litet kors i kanten för alla dem som inte längre är med, för jag ids inte längre börja på en ny adressbok. Jag antar att de flesta av mina veteranvänner vet vad jag pratar om – detta är den trista delen av veteraneriet, pensioneringen. I en av volymerna av folkhögskolehistorien (de fyra banden från 1968) har jag lagt in utklippta nekrologer och dödsannonser, och häromdagen, när det var dags igen, konstaterade jag att pärmen börjar fara illa av den där förtjockningen.

Men så ställde jag mig att bläddra igenom dem.

Och upplevde ett slags överraskande glädje, namn efter namn, jo, men minnena allt tydligare och i allt starkare ljus, som vore det alltid solsken förr i tiden. Det sägs ju att man minns bättre när man blir äldre, ja, men det man minns ligger alltid långt tillbaka, för alldeles nyss höll jag på att leta mig svettig efter läsglasögonen, jag hade glömt var jag la dem – för fem minuter sedan. Annat med det som hände för länge sedan. Som om de minnena för varje år blir allt tydligare, skarpare, klarare.

Besöken. Teatergrupperna. Musikaftnarna. Föreläsarna.

När jag under 60-talet var med om de första av dessa kunde jag inte veta att just dessa besök i folkhögskolan av allt från språkvetare till jordenruntseg-lare, från nyckelharpspelande folk-

Om de osannolika ögonblicken

“- -das müet mich inneclichen (wir lebten ê vil wol),
daz ich nû für min lächen weinen kiesen sol.”

Walther von der Vogelweide

musikgrupper till experter på döda språk, att just dessa **besök** hör till de omistliga värdena i skolformen, för vart skall fladdermusexper-ten, socialistlegenden eller valthornisten ta vägen efter föredraget eller musikstun-den, när bygdens befolkning gått hem och kursdeltagarna gått tillbaka till sina rum - om inte till en kvällsmacka

och ett samtal hemma hos någon av oss som arbetar på skolan.

Och denna sena augustieftermiddag funderar jag en stund över just det. Ett par av utklippen får mig att återse personer som en gång gästade någon av ”mina” folkhögskolor. Jag letar, i minnet, naturligtvis, men framför allt i dessa evinnerliga gamla dagböcker. Jo, också den här gästen gästade rektors-bostaden, låg över, och pratade vid kvällsmackan i evigheter om sin tid i Västafrika och hur viktigt det skulle vara om jag och min fru enrollerade oss i svensk-koreanska föreningen. I dagboken emellertid en anteckning om något han sa mer eller mindre i förbigående, och som jag av anteckningarna att döma använt i flera folkhögskolesammanhang, och nu, i dessa nypuritanska dagar, uppfattar som ett utmärkt exempel på den i västvärldens vita befolkning djupt inbyggda rasis-men. Han berättade hur han i Lagos gått på gatan med sin son, som med tiden blev en berömd journalist, när en man från andra sidan gatan vin-kade åt honom, det visade sig vara en engelsman, men när min gäst nu mötte honom kunde han konstatera att han aldrig någonsin sett karlen förut och frågade varför denne hade hälsat på just honom och hans son. Det hade ju myllrat av folk på trottoaren. Fast det klart, de andra var ju alla nigerianer... Jag lägger tillbaka klippet.

Hwang Tsu-yü förvånades över min beredvillighet att lära mig, och jag skrev kinesiska tecken som vore jag född i Shanghai. Han berättade om

svenskar som i Kina blivit berömda, från Bernhard Karlgren till den Osvald Sirén som nyligen gått bort. Hösten 1966, i ett tillfälligt föreläsarbesök i Färgelanda grundlades mitt livs stora intresse för det asiatiska. Hur skulle jag kunna veta det. Men det är just så denna bisarra skolform fungerar.

Ändå är det en helt annan sak som jag nu, medan jag bläddrar i mina klipp, tänker på, och jag frågar mig om inte det har varit viktigare än själva ämnena. Det handlar om att bli gripen av det man håller på med. Jag minns fladdermusforskaren som var så uppta-gen av det han pratade om att han fick flera kursdeltagare att ägna sig åt zoo-login. Eller den gamle Chalmerspro-fessorn i hållfasthet som berättade om broar, deras konstruktioner, de skilda slagen av broar och framför allt hur broar går sönder, faller ned, rasar ihop. Han var totalt obekymrad. Brydde sig inte om oss som lyssnade och som alla var tekniska vildar, han gick så totalt upp i det han pratade om att det enda han såg var hur man skulle kunna spanna en bro över – och nämnde ett obegripligt sund någonstans... En av kursdeltagarna blev så gripen av själva hållfasthetsläran att hon skrev en ro-man om ett äktenskap som faller ihop och kallade den *Landfastlykke*.

Det allra första mötet från mina folkhögskoleår. I oktober 1966 kom Erik Lindström, den gamle litteratur-vetaren, till Färgelanda för att tala om svensk 30-talslitteratur. Mina kära veteranvänner, vad är det man lär sig, vad är man med om, när man hör den gamle akademikern, pensionerad sedan länge, läsa högt om hästköpet i Ivar Los *Analfabeten*, och under någon sekund tvingas stanna upp och tystna mitt i läsningen? Han hade kommit till stället där Ivar Lo står i givakt - **med versläran i handen**.

Vad lär vi oss, när vi ser honom ge fullkomligt tusan i oss och under ett par sekunder bara stå där och låta ögo-nen fuktas; plötsligt, på nytt alldeles lycklig -?